

פרשת שמות / חסרון הנובע ממעלה

גור אריה שמות פרק ב

ומדרשו דאג לו על שראה שיש בהן דלטורין. המדרש הזה (שמו"ר א, ל) יש בו טעם נפלא, כי מי שיש בו מדה זאת אינו ראוי לגאולה, לפי שהגאולה היא נמשכת ממדריגה פנימית עליונה שהיא אינה בגלוי, ומי שמגלה דברים - הפך זה, שדבק במדריגה תחתונה, והיא נקראת מדריגה גלויה וחיצונה. לכך כאשר ראה דלטורין בישראל אמר שראויים לשעבוד, שהשעבוד מדריגה תחתונה וראוי להם השעבוד, שהרי הם בעלי רכיל מגלים הסוד, וראוי להם השיעבוד שהוא מדריגה גלויה תחתונה.

ותדע ותשכיל כי באומות יש להם מדריגה גלויה וחצונית, ולישראל מדריגה פנימית עליונה, ודבר זה רמזו ז"ל בפרק הזרוע והלחיים (חולין קלג ע"ב) שאמרו שם סתם גוי מרבה דברים... והטעם הוא שמדריגתו של גוי מדריגה חיצונה ואינה פנימית נעלמת, לכך תמיד מדבר ואין לו רוח פנימי...

וכאשר ראה בישראל שהם נמשכים אחר גלוי הדברים - אמר עתה ידעתי מפני מה הם משועבדים יותר מכל האומות, מפני שהם דבקים בגלוי שזה הוא מדריגה שפלה גלויה פחותה, לכך הם משועבדים.

ואל יקשה לך שכל שכן שראוי שיהיו האומות בשעבוד, שהם דבקים במדריגה הפחותה הגלויה, שאין זה קשיא? דמפני שמדריגתם מדריגה גלויה בעצמה אין זה כמו הדלטור שהוא מגלה הדבר הפנימי, לכך האומות שהם מרבים דברים ומדריגתם מדריגה גלויה, ואין זה נחשב גלוי כמו הדלטור שהיה מגלה הסוד.

וחטא הזה, שהוא דלטוריא, יותר יש בישראל בעונותינו מכלל האומות, כמו שהגוי הוא מרבה לדבר, ודבר זה מביא לו שפלות ופחיתות, אף על גב שאינו מביא לו דברי שעבוד מביא לו שפלות, וישראל שיש בהם דלטוריא לגלות סוד, זה יותר רע, ומביא השעבוד.

והטעם שמצוי זה בישראל יותר, כי ישראל הם בעצמם דביקים במדריגה העליונה, "ונתנך ה' עליון על כל גויי הארץ" (ר' דברים כח, א), ולכך הם דביקים במדריגה הפנימית היא מדריגת הסוד. וכאשר הוא נוטה אל הפחיתות אז הוא מגלה סוד, שהרי הוא יוצא ממעלתו העליונה ודבק במדריגה התחתונה. ולפיכך נמצא זה יותר בישראל מכלל האומות, והוא גורם להם השעבוד...

כתבתי זה להגיד לעמי פשעם ולבית יעקב חטאתם (עפ"י ישעיה נח, א), אולי ינצלו מן החטא הגדול. והיינו דקאמר "אכן נודע הדבר"... ועתה שהם דלטורין נמשכין אחר הגלוי - הם תחת האומות, שהם יותר גרועים. ודבר זה ראוי להבין:

ספר נצח ישראל פרק כה

כלל הדבר, כאשר ישראל הם אומה שלימה בעצמם, נבדלים מן האומות, אין האומות פועלים ושולטים בהם, כמו כאשר חלק לבבם בעצמם, או שיש להם חבור אל האומות אף במלבושיהם. ובני אדם גורעין מדבר זה מה שראוי לישראל האחדות, ולא יהיה להם חלוק ופירוד כלל, ומדבר זה גרעו. והוסיפו על החבור, שיש להם חבור מה שאין ראוי להיות להם חבור אל האומות. ודבר זה בעצמו הוא סבת הגלות.

וכבר נשאלנו על זה מן האומות, באמרם כי אתם אומרים כי ישראל הם האומה הטובה, ואם כן איך משתוקקין אל הרע תמיד? ולא שהם חפצים ברע למתנגדים להם בדתם, רק כי אותו אשר הוא עמיתו, עמו בתורה ובמצות, מבקש רעתו ולא טובתו, והתורה אמרה (ויקרא יט, יח) "ואהבת לרעך כמוך"? ואולי אתם מפרשים, אשר הוא כמוך במעלה ובמדריגה - תאהב אותו. וכל אחד רואה עצמו שהוא יותר במעלה, ולכך אין צריך שיאהב את אחר, עד כאן שאלה שלו.

ושאלה זאת היא שאלה קדומה מן האומות על ישראל. ובאמת דבר זה הוא גנאי נגד האומות, כאשר תראה בכל האומות שאין מדה זאת נמצא ביניהם.

וזאת תשובתנו על דבר זה; מה שאין האומה הזאת באהבה האחד עם אחיו, הוא עצם הגלות, שהפריד השם יתברך את חבור שלהם, וחלקם והפיצם. ומאחר שחלקם והפיצם, דבר זה גורם גם כן שיהיו מחולקים בדעתם. שאם לא היו מחולקים, לא היה מקויים בהם הפיזור והפירוד - אותם שהם אחד, ולב אחד להם. ואם יש להם לב אחד ביחד, אין כאן פיזור בין האומות. כי מה שיש להם לב אחד, הוא מחבר אותם יחד, וגזירת השם יתברך שיהיו מחולקים. ודבר זה הוא מתחייב פיזור ופירוד לבביהם. שאם היה האחד שמח בגדולתו וחפץ בשלוות של אחר, וכי היה זה פירוד, לא היה זה פירוד, רק חבור לגמרי.

השיב על זה, הדברים האלו בודאי ראויים והגונים לקבלם, אם לא היה נראה דבר זה בשורש מחצב שלכם. כי כאשר היו בני יעקב שנים עשר, היו מקנאים בצעיר אחיהם, כדכתיב (בראשית לז, יא) "ויקנאו בו אחיו". וגם אחר כך היה קורח ועדתו מקנאים על כהונת אהרן (במדבר טז, יא). ולכך ראוי לומר שדבר זה הוא סגולה בכם, אבל היא סגולה לרעה!?

השבת, כן הוא שהוא סגולה בישראל, והשטן הוא מגרה ביותר להרוס בית בנוי ממה שיהרוס בית מהורס.

וכמו שתמצא שהיה השטן מגרה בישראל עד שהיו רודפים אחר העבודה זרה. וכל זה מפני שהשם יתברך אחד, הוא אלקים להם, והם אומה יחידה. ולכך השטן היה מגרה בישראל שילכו אחר העבודה זרה, ולא כן לכל העמים אשר הם לאלוהים אחרים. וכבר התבאר זה למעלה באריכות (פ"ב ופ"ג), כי זהו היה גורם מה שישראל היו עובדים לאלוהי נכר.

וכן זה בעצמו ישראל הם עם אחד מה שלא תמצא בשום אומה, והשטן הוא מגרה בהם להפרידם ולחלק אותם.

השיב כי תשובה זאת היא מערכה על הדרוש, כי כל זה אני אומר מה שהיו ישראל עובדים עבודה זרה הוא עוד יותר רע, ואיך אתה בא לתקן הרע ביותר רע.

אמרתי, אם לא תתן תוקף לכל הדברים, הנה בודאי אף כי מדה זאת מגונה היא מאוד, וראוי לגנות בעל מדה זאת, כי משלים נפשו בחסרון חברו.

אמנם מדה זאת אינו בישראל מצד כי נפשם רעה, לומר כי "נפש רשע אֶתָּה רע" (משלי כא, י), כי עם הקדוש הזה מצד עצמם ראויים אל החשיבות והמעלה יותר מכל האומות, וכדכתיב (דברים כח, א) "ונתן ה' עליון על כל גויי הארץ". רק שהחטא גורם, מכל מקום עצם בריאתם על תכונה זאת שנפשם חשובה. והחשוב מצד טבע עצמו יבקש המעלה. ולא תמצא כי הכפרי הוא מקנה בחשוב, רק גבור מתקנא בגבור כמותו, וחכם מתקנא בחכם כמותו, ודבר זה טבע הטובים וההגונים. רק איש רע מרבה המדה משלו, לא מצד התכונה שנתן השם יתברך בו, כי השם יתברך נתן בישראל תכונת המעלה בלבד...

רק הבלתי הגונים הגדילו והוסיפו על המדה משלהם, לקנאות על כל דבר מעלה וכבוד או עושר או קנין אשר יראו בחבריהם כאשר הם מדמים בעצמם כי הם ירשו ארץ בלבד, ואין עוד אחר, לכך אינם חפצים במעלת אדם, הן גדולה או קטנה. ואין ספק כי מדה זאת גרוע למאוד, אך הדבר הזה יוצא מתכונה טובה, הוא תכונת החשיבות.

וראיה לזה, כי נראה לחוש כי כאשר יגיע לאחד צרה, הנה הכל הם אליו כאח נגש לצרה. זה מפני כי ישראל עם אחד בארץ, ולכך הם מרחמים זה על זה בצרתם מאוד מאוד. רק כי מקנאים בגדולה אשר יש לאחר.

וכן שאר מדות אשר הם בישראל אשר הם גנאי לישראל, מכל מקום יוצאין מצד תכונה טובה. ואינו כמו מדת הזנות, כי המדה המגונה הזאת אין לה שורש טוב רק רע בלבד, ודבר זה מורה בודאי על פחיתת גדול. אבל אצל ישראל אינו כך, כי הדבר הרע אשר ימצא בהם הוא יוצא ונולד מן תכונה טובה. וכמו מדת קשה עורף, שהכתוב מגנה בה ישראל, שאמר (דברים ט, ו) "כי עם קשה עורף אתה". אל תאמר כי מדה זאת אינה יוצאת מתכונה טובה, רק במה שיש לישראל נפש נבדלת בלתי חמרית, כי החומר הוא שמקבל התפעלות ואינו דבר מקיים, אבל הדבר שהוא נבדל אינו מתפעל לקבל שנוי, רק עומד. ולפיכך ישראל ממאנים לקבל תוכחה, ויש בהם קושי עורף לחזור בתשובה, הכל בשביל שאינם חמריים, אשר בעל החומר בלבד מתפעל, אבל ישראל, שהם רחוקים מן החמרי, אינם מתפעלים, רק עומדים בתכונתם. וכן כל המדות אשר הם בישראל, והם אינם טובים, הם באים מצד תכונת טובה, רק כי הם משתמשים בתכונה ההיא בדבר שאינו טוב.

ענה ואמר, ומי יתן שלא יצא שכר שלכם בהפסד.

אמרתי לו כי שאלה זאת הוא שאלה מן רבוי המצות לישראל, שאתם אומרים כי יצא השכר בהפסד, ואנחנו אומרים כי מדרך השם יתברך להשפיע השלימות. ולכך הוא יתברך נתן אל ישראל תכונות הטובות, והרשות נתונה אל המקבל לעשות כמו שירצה, וצדיק מה פעל, אשר הוא משפיע הטוב. ומעתה יסולק הקושיא מכל וכל מה שאנו רואים אשר גובר מדה זאת בישראל, ודי בזה.

והתבאר לך כי קיום ישראל בגלותם התאחדם והתחברם ביחד, והפרדם מן האומות. ואמרו במדרש "הן עם לבדד ישכון וגו'" (במדבר כג, ט), מובדלים הם מן האומות במאכלן ובמלבושיהן ובגופיהן ובפתחיהן. אינם דנין עם האומות;

אורות עמ' קס"ט:

רבווי הצביונים השונים, שמתחלקים בעמים רבים, כלולים בישראל ביחד, "יצב גבולות עמים למספר בני ישראל". מתוך כך הם עלולים יותר לפירודים ומחלוקות פנימיים, ומתוך כך יכולים להיות לעולם עם לבדד מבלי להתערב בין העמים, באין מחסור כל הנטיות והכשרונות השונים, "כרכא דכולא ביה, ממנו כהניו, ממנו נביאיו, ממנו שריו, ממנו מלכיו, שנאמר ממנו פנה ממנו יתד" וגו'. התורה כולה, שמכללת, בעז עצמיות סגולתיה, ובשווי ארחות חייה, את הכלל כולו ואת כל פרטיו, היא התריס בפני הפירודים. מכל שנויי הדעות והטפוסים, בכמה ענינים רוחנים וחמריים, מופיע על ידה הטוב הכללי, שמאחד את כולם בכללות קיומה של תורה, מלבר הרשעים המוחלטים העוקרים בית ישראל ופורקים עולה העליון ביד רמה, כדאמרה ברוריה למינא: רני עקרה שלא ילדה בנים לגיהנם כותיכו, שרבו הכחות יפה הוא לאומה בהתאחדם בשורש קיומה בתורה (ועיין קבצים מכת"ק עמ' מג).